

Tjenende Kjærlighed

Tanker om Sygepleie
af
Anna von Jedlitz und Neukirch

Kristiania 1909
Lutheristiftelsens Boghandel

Tjenende Kjærlighed

tanker om Sogepæie

af

Anna von Bedlitz und Neukirch

Overfjet fra tyft ved

Pastor Ch. Dahl

Forord af professor B. Støhlen

Kristiania

I hovedkommission hos Lutherstiftelsens boghandel
1909

Forord.

Mange aars oplevelser taler til os ud af denne bogs blade. Det er et vanskeligt emne der tales om, hvorledes man skal omgaaes de syge paa en ret og gavnlig maade. I sygeboerelserne blir der ofte sagt og gjort meget som er forkjert for de syge. Selv med den bedste vilje griber man ofte fejl, og skader eller saarer hvor man vilde gavne og glæde.

Derfor trænger alle, som omgaaes syge og lidende mennesker, at lære af andres oplevelser. Den som her kan give gode raad, bringer en velkommen hjælp. Det er dette denne bog vil gjøre. Den vil række os en hjælp til at omgaaes syge og lidende paa den rette maade. Den stanser særlig ved hovedsagen og taler indtrængende om, hvor vigtigt det er at være kjærlig og varsom og forstaaelsesfuld i al omgang med de syge. Den taler om det i klare tanker og velvalgte ord, som skulde kunne naa til mange hjerter og sætte dem i bevægelse og fremkalde en dybere medfølelse med vore syge og lidende søstende paa jorden.

Derfor ønsker jeg denne bog en stor udbredelse, særlig blandt dem som omgaaes syge mennesker i hjemmene og paa sygehusene.

Herren lægge sin velsignelse til de tanker, som denne bog bærer frem.

Bernt Støhlen.

Indholdsfortegnelse.

	Side
Forord.	
1. De gode gamle dage	9
2. Sygepleiernes findelag	14
3. De syge	21
4. Individualisering. Taft	25
5. Hvad der gør sygeværket tiltalende	31
6. Sygebesøg. Punktlighed	38
7. De syges underholdning	46
8. Bestemthed	50
9. Sindighed	56
10. Til sidst	59

I.

De gode gamle dage.

Kjærligheden falder aldrig bort.

1 Kor. 13.

Da jeg var ung, stod det ganske anderledes til med sygepleien end nu tildags. Der var ingen samaritankurser. Paa landet manglet der ofte sygehus, eller de var af den art, at ingen havde lyst til at komme did. Jeg husker, hvilken opsigt det vakte, da der i vor by blev bygget et vakkert sygehus. Paa landet hørte menighedsdiaconisser til de store sjeldenheder. Det var den hjemlige sygepleie, som havde størst betydning. Thi enhver, som blev syg paa landet, saa sig ene og alene henvist til den pleie, som han kunde faa af sin egen familie eller af trofaste naboer. Det var endnu den tid, da det hus priste sig lykkeligt, som havde en trofast tante eller kusine. Hun kunde i nødstilfælde springe indom og hjælpe med raad og daad, og den lange øvelse havde lært hende de nødvendige haandgreb, og den rige erfaring gav hende en sikkerhed, som virket beroligende.

De er blit sjeldne nu, disse juveler, saadanne som Marie Mathusius og andre skildrer saa godt. Det ligger i tidsaanden. Alle vil ha en fast gjerning, en bestemt

opgave. De nøjsomme sjæle, som var tilfreds med bare at gaa til haande, forsvinder mer og mer. Stedet herfor gaar mange ind i et diakonisehus eller ofrer sig paa anden maade helt for sygepleien, og det er det gode ved denne tid. Men det gjør mig dog ondt for de kjære gamle tantes skyld. De var den legemliggjorte selvhengivelse. De jaadde saa rigelig og høstet ofte kun sporfont, men jeg er sikker paa, at netop dem vil det ord gjælde: „Deres løn vil være stor i himmelen,“ og jeg sender dem her endnu en taknemmelig hilfen.

Hvor vakkert var det ikke dengang, da man følte sig saa nøie forbundet med alle! Da man glædet sig sammen over hver liben nyfødt, over hvert bryllup, over hver uventet lykke, men ogsaa led med enhver syg, sørget med enhver bedrøvet og tilsidst fastet et blif paa en afdøds stille ansigt og la en liljebuket eller en asterstrans paa kisten. Det gjorde livet rigt; thi det lærte en at ta del i manges liv og derover at rykke sit eget hjære jeg lidt i baggrunden.

Saa, hvor godt var det ikke dengang, da man havde saa mange at sørge for! For en interesse de mindste ting fik! Saaledes det gamle linlærred, som efter hundrebaarigt brug var blit blødt nok til at forbinde saar med. Og at der vilde bli brug for det baade hjemme og ude paa landet, det var sikkert.

Saa plukket man charpie for at ha paa rede haand. Eller man kogte en lægende rød salve, skrevet efter bedstemors recept paa forgyldt papir, som begyndte med de ord: „Bed pinsetid, naar roserne blomstrer“. Man fik uvilkaarlig tillid til en recept, hvis første linje aabnet et saadant blif ind i poesiens land. Alang det ikke som begyndelsen af en fortælling eller et digt: „Bed pinsetid, naar roserne blomstrer?“ Man samlet rosenblade og hynnet en sang, eller

skar op de andre ingredienser og støbte dem i morteren. Imens tænkte man allerede paa gamle mor Grette, hvis smerter man vilde lindre ved at lægge plaster paa hendes syge fod, eller paa de smaa barnefinger, som man vilde kunne kurerer uden at bruge den frøgtede kniv.

Alt var saa meget mere personligt dengang, da man endnu vidste bested om alle, da man ikke først maatte vente paa menighedsøsteren, men selv greb til, hvor det var nødvendigt, og hjalp og pleiet, saa godt man kunde. Hvor stolt var man ikke, naar doktoren, som kom fra byen, gav sine instruktioner og kastede ogsaa overbord et vanskeligt tilfælde til de uerfarne, men dog saa villige hænder; naar han overgav en helbedesstenen, eller viste, hvorledes man efter et par dage skulde fjerne den traad, hvormed han netop havde syet sammen et saar.

Saa, at gi er saligere end at ta, det viser sig ogsaa her. Men ogsaa de fattige stod sig godt paa at danne ligesom en familie med det rige herstab og dele deres interesser. Deres trange horisont blev ubemerket udvidet, og de fik høre om meget, som dengang neppe blev berørt i folkeskolen.

Men det var især i sygdomstilfælde, at velsignelsen ved dette forhold kom for dagen. Ikke bare, at der blev bragt de syge medicin og styrkemidler, og at de fik legemlig pleie. Der var ogsaa noget ideelt derved, som sjelden forfeilet sin virkning. Det var jo allerede en lysstraale, naar en ung frøken i sin lyse kjole traadte ind i den mørke stue, aabnet vinduerne og luffet lys og luft ind. Naar hun saa talte venlig med de syge, gav dem en haandsrækning eller læste høit for dem og fortalte, da opklaredes mangt et forgyldt, furet ansigt. Til børnene havde hun bragt med sig forskellige smaating, brogede billeder eller lidt frugt, som

holdt den larmende flok rolig, saa de syge kunde puste ud i fred.

Børnene var isærdeleshed hendes venner, hun kjendte dem alle. De løb imod hende, naar hun kom paa veien, og de adløb hendes ord. Men hun maatte ikke holde sig for god til noget arbejde, hvis hendes tjeneste skulde ha noget virkeligt værd. Hun maatte ikke bare forbinde saar og selv tjene de syge, hun maatte ogsaa ta sig af hus-holdningen, hvis moderen laa tilfængs. Hun maatte ikke holde sig for god til at vaskte smaabarn og fete gulbet eller se til maden, til en nabo kom fik tid til at springe indom. Der er ikke noget, som hindrer helbredelsen saa meget, som naar en syg maa være ræd for, at alt i huset skal bli hulter til hulter under hendes tvungne ubirksomhed.

Selvfølgelig maa denne hjælp aldrig ydes paa en ned-ladende maade. Kun hvor pleiersten helt sætter sig i den syges sted, hvor hun virkelig arbejder som var hun konen selv, kun da kan det lykkes hende at virke beroligende og fjerne den trykkende styhed og forlegenhed, som virker saa hemmende paa al omgang.

Seg toler nu i nutidsform, thi den hjemlige sygepleies tid er da, Gud ske lov, ikke helt forbi. Man bringer ikke alle syge paa sygehus, man søger som regel kun i de vanskeligste tilfælde efter udlært hjælp. Ikke overalt paa landet er der en menigheds søster, og i byerne er diakonisserne saa optaget, at der heldigvis endnu altid blir anledning til at tjene en syg nabo, og efter apostelens ord i en noget anden betydning, at forsyrges sine egne husfolk.

Naar jeg nu vil sige noget herom, saa vender jeg mig ikke til de udlærte sygepleiere, i det mindste ikke med raad,

som angaar de hdre haandsrækninger. Det er godt og vak-fert, at der hos mange kvinder er vaagnet et ønske om at lære grundig sygepleie. Jo mere de lærer og øver sig, desto bedre. Men det er ikke hovedsagen. Uden varm del-tagende kjærlighed vil det altid bli et dødt værk og ikke gjøre de syge saa godt, trods den dygtigste haand.

Jeremias Gotthelf lader engang sin skolemester si i anledning af et besøg hos nogle folk i byen: „De fatte frem for mig noget brunt, skibdent vand, men det var sødt og gjorde mig godt. De kaldte det chokolade.“ Det er det, det kommer an paa, at det gjør godt.

Vi maa ofte række de syge en bitter drif og gjøre dem ondt med alle slags nødvendige ting. Men hvis de sam-tidig merker den medfølende kjærlighed, saa kan det allige-vel gjøre dem godt.

Vi har vænnet os til efter skriften at anse de ord „at gjøre vel“ og „at meddele“ som ensbetydende, og dog kan mangen gave bli meddelt paa en saadan maade, at den slet ikke gjør godt, men snarere ondt.

Det forekommer ogsaa i sygepleien, og man vilde gjøre vel ved at mindes Goethes anvisning: Læg hjertelag i din gave!

Sygepleiernes fælleslag.

Der er mange, som tænker, at i sygepleien er det nok, naar man bare har sine fem sanser. Men det er det aldeles ikke. Sygepleie er en kunst. Som enhver kunst har den ogsaa sine fødte disciple, kunstnere og isærdeleshed kunstnerinder, som har en saa blid stemme, en saa let gang og en saa myg haand, at bare synet af dem giver de syge en følelse af velbehag, af tillid og haab. Vel den, ved hvis sprog de staar, og hvis mørke timer de kan lyse op med sin hjælp og trøst. Men som alle egne kunstnere af Guds naade er de sjældne. Dog kan der, Gud ske lov, læres mere paa dette omraade end paa noget andet. Man maa bare bringe med sig megen god vilje, taalmodighed, hjærlighed og ubholdenhed. Da gaar det.

Tekniken alene gjør det ikke. Selv med den mest fuldkomne fingerfærdighed vil ingen musiker kunne gribe sjælene, hvis han ikke lægger sin egen sjæl ind i spillet. Hvorledes skal de kunne være anderledes med den store kunst at behandle det mest finstrengede og sølsomme instrument, et sygt legeme med en lidende sjæl. Er vi os det altid ret bevidst?

For enhver staar et billede af det, han skal vordre, og saa længe han ikke er det, har han ikke fuld fred. Saa

burde det ialfsald altid være. Thi saa længe som idealet staar for os, er det i det mindste at haabe, at vi stræber efter det og vil komme det nærmere.

De egenretfærdige og selvtilfredse, som er saa overbevist om sin egen fortræffelighed, at de endog vover at rose sig deraf for Guds ansigt, de ser rigtignok ikke op til noget ideal — stakkels beklagelsesværdige mennesker! Men der gives ogsaa magelige, dovne, letfindige og overfladiske mennesker, som vistnok beredvillig indrømmer, at de er langt borte fra idealet, men som dog ikke anstrenger sig for at naa det, fordi de holder det for umulig, thi „de er nu engang sli!“

Naar jeg nu vil forsøge at tegne et billede af, hvorledes sygepleiere skal være, saa ved jeg godt, at det ikke er let at naa fuldkommenheden, men man kan dog hjælpe dem, som har en god vilje.

Hvad er det for et ideal, som forespæder os i sygepleien? Jeg tænker, det er: at vi letter de syges kaar saa meget som mulig og hjælper dem til at vende alt til velsignelse. For at kunne det, er det nødvendigt, at man studerer hver enkelt syg og forsøger at tjene ham paa den maade, som er behageligst for ham. Dertil kræves en fuldstændig selvfornægtelse, thi det er sjældent, at der mellem begge parter bestaar et saadant baand af indre harmoni, at hvad den ene holder for det bedste, det synes den anden er velgjørende.

Det er altid vanskeligt ikke at gaa træet der. Det vil albrig gaa uden de vinger, som løfter sjælen op over sygestuens hverdagslighed med dens jammer og dens ubetydeligheder. Ikke engang de vinger, som jordisk hjærlighed gir, kan løfte os op til de høieste høider, de sammes desværre kun altfor ofte.

Kun ved at følge efter ham, som gav sig selv hen for os, vil vore vinger vokse, saa de kan bringe os nærmere den evige sol. Han alene kan gi den kjærlighed, som ikke søger sit eget. Og derfor vilde jeg gjerne sætte som ledestjerne og motto for al sygepleie det 13de kapitel i 1ste Korinthierbrev. Sa, jeg skulde ønske, at alle, som har med syge at gjøre, vilde lære udenad fra vers 4 til 7 og bære dem paa sig som et kostbart perlebaand, og dermed la sig abvare, jaasnart de fristes til egentjærlighed, utaalmodighed og uvenlighed.

Skal vi nu sammen træde ind i sygebærersket — husets stille helligdom. Al, hvor ofte er det slet ikke det, men opfyldt af bitre klager og bebrejdelser, af utaalmodige ord og grættent humør, ikke bare hos de syge, men ogsaa hos sygepleierne. Hvor meget blir ikke forfømt og glemt og undladt af magelighed. Ogsaa der, hvor alt det blir gjort, som lægen forordner, og hans forstrifter samvittighedsfuldt udføres, der blæser ofte en saa isnende luft, at den syge stivner ind i sit inderste hjerte.

De fleste syge ligner vel hverandre deri, at de i det mindste har trang til kjærlighed og deltagelse. Men ikke altid paa en og samme maade! Evertimod! For mange er det en plage at høre de medlibende ord, som kan opkvikke andre, men deltagelse vil de alle gjerne merke. Og syge er meget fintfølende paa dette punkt. Ogsaa vore husdyr merker, naar de blir passet uden kjærlighed. Sa, jeg læste endog en gang om en elefant i en zoologisk have, som ikke kunde lide sin oppasser, ja tilsidst anfaldt og mis-

handlet ham, skjønt manden aldrig havde behandlet den slet eller forfømt den. Men ved nøiagtig undersøgelse viste det sig, at han aldrig pleiet at tale med sine dyr. Han havde opfyldt sin pligt samvittighedsfuldt og ikke ladet dem savne noget — undtagen de par stakkels ord, udtalt i en venlig tone, som vilde ha udtrykt for dyret: „her slaar et hjerte for mig!“ Hvor meget mere føler ikke mennesket et saadant savn! Den pinligste pligtopfyldelse kan ikke erstatte det.

Ordet pligt har altid en haard klang, naar det blir anvendt paa personlige forhold. Ganske vist skal enhver gjøre sin pligt med største trostid og sætte al sin kraft ind derpaa — enten det nu gjælder en smaastoleguts eller en statsmands opgave, eller det er en liden smaapige, som strikker sine første masker, eller en kone, som styrer sit hus. Hvor høit vi tænker derom, beviser allerede sprogbroden, som taler om en „hellig“ pligt.

Og dog! Vilde forældre og egtefæller, børn og venner nøie sig med den blotte pligtopfyldelse, saa vilde hjerterne aldrig stilles tilfreds. Der maa komme noget varmende og sprudlende til, som gennemstrømmer den døde mekanisme med livsvarme; det er den kjærlighed, som er lovens opfyldelse.

Et andet ord, som aldrig skulde forekomme i omgang mellem mennesker, og især ikke overfor syge, er ordet „offer“. Enhver velgjerning, som ydes under denne betegnelse, mister ikke bare sin glans, men efterlader ogsaa en sødelig brod. Vistnok gives der de syge, som kræver enhver tjeneste, et hvert offer som sin ret; det forekommer dem selvfølkelig, at alle skal ofre sig for dem. Men mere fintfølende, mindre egenkjærlige mennesker lider allerede saa meget under nødvendigheden af at ligge andre til byrde, og at maatte ta imod offere, at man saa meget som mulig skulde skjule

denne kjædægjerning for dem istedenfor at tale derom eller endog kun gjøre en hentydning dertil.

Seg kjædte en dame, som ved alle anledninger sa: „Seg bringer saa gjerne dette offer.“ Havde hun nøiet sig med den forsitring: „Seg gjør det saa gjerne,“ saa vilde hun ha gjort godt og skaffet glæde ved denne ytring; men det lille indstudte ord „offer“ ødela alt. Hvorfor nævner vi det overhovedet? Er det ikke, kanste ubevidst, en trang til anerkjendelse og ros, som driver os dertil? Ligger ikke den bevæggrund under, „for at sees af menneskene,“ selv om ogsaa menneskene kun repræsenteres af et eneste sygt menneske?

Det er rent forunderligt, hvor vanskeligt det er for os at gi afstald paa at ta ære af hverandre. Hvor tragter vi ikke efter den aller mindste æresbevisning og er stolte af den! Og dog er ydmyghed kristendommens første fordring, den hører til dens begyndelse saavel som til dens fuldendelse.

Alt bede, faste, gi almisse, alt skal ste i løndom; hvis nogen søger verdens ære, kalder Herren det hykleri. Det gjælder ogsaa ethvert offer, som vi bringer. Franz von Sales siger i en høisang om ydmygheden: „Hvis det var muligt, vilde den forstille sig og se ud som hovmod bare for at forbli skjult.“

Vi finder det alle pinligt, naar velgjerninger paanødes os. Men en syg maa ta tilstakke dermed, maa ta imod hundrede tjenester, som trykter ham. Det tænker vel ikke de friske paa; ellers vilde de neppe forlange, at enhver tjeneste skal tilregnes dem som fortjeneste. Kun ved at yde enhver haandsrækning med glæde, vil de kunne fjerne den bitterhed, som man let føler ved den nødvendige, men dog paatungne hjælp.

En ung pige var saa glad i at ha med syge at gjøre, at hendes veninder ertet hende med at si: „Man maa være syg, for at du kan bli rigtig glad i en.“ Engang hjalp hun til med at pleie en kræftsyg gammel dame. Denne holdt engang hendes haand fast, da hun vilde lægge forbindingen paa og sa: „Ikke af nogen vil jeg saa gjerne bli hjulpet som af Dem; for jeg føler altid, hvilken glæde det gjør dem.“ Kunde man ha sagt hende noget mere kjært? Opveier ikke et saadant ord al anerkjendelse fra andre, som kanste kunde ha rost hende, fordi hun havde bragt et saa stort offer?

Hvis vi anvender 1 Kor. 13, 4—7 særskilt paa sygestuen, blir det os kanste paafaldende, at det første som siges om kjærligheden er: „den er langmodig.“ Det næste er: „og ventlig“; ja, det forekommer os ganske selvfølgelig, endstjønt det slet ikke altid omsættes i gjerning. Men hvorfor langmodighed som begyndelse og grundsten? Hører den ikke afflutningen til, er der ikke vigtigere sider at fremhæve?

Det er et meget fint træk af apostelen netop at stille langmodigheden i forgrunden. Den gir alt andet sit værd. Hvad nytter ventlighed, sagtmodighed og taalmodighed, hvis de kun fører en kort tilværelse som døgnfluer, og hvis ikke det mod er der, som er forberedt paa en lang tid og for- maar at holde ud! „Kjærlighed uden trostab, Gud kjender dig ikke!“

Naar et elsket familielede blir syg, saa vil alle den første dag være ivrige for at pleie og tjene ham og gjøre alt optænkeligt for at ham. Den tomme plads ved maaltiderne, ved det hyggelige aftensbord, volber heitig smerte; man savner den syge overalt. Man vilde gjerne være ham

nær til enhver tid, alle andre interesser træder tilbage herfor.

Saaledes gaar det to, tre dage eller endnu et par til. Hvis ikke sygdommen da antar en truende karakter, saa vænner man sig til den nye tingenes tilstand. Man begynder at finde det lidt besværlig, at der stilles saa mange nye fordringer til tid og kræfter, og af og til viser det sig allerede lidt utaalmodighed. Da er det øieblik kommet, da man maa huske paa, at Kjærligheden skal være langmodig.

Selv om ordene endnu ikke er ligefrem uventlige, saa har dog tonen merkbart mistet noget af sin varme, og de forlangte ting vækkes ikke længer saa villig, men med en vis utaalmodig hast. Men det undgaar ikke den syge; hans sind er saa sølsomt som flammen i lysen, der flagerer urolig ved det mindste pust, vi slet ikke merker.

III.

De syge.

Sygdom er noget unaturligt, som enhver følge af synden, og derfor er det ogsaa ganske forstaaeligt, at mennesket stritter imod den. Det forekommer en saa ydmygende at maatte opgi sin egen vilje, sin selvstændighed og sin jelsbestemmelsesret; det falder en saa tungt at bli revet ud fra arbejdet, bort fra livet og at forsone sig med for en tid at ligge stille og være uirksom.

Da maa man først nøjsommeligt kæmpe sig gennem til fuld hengivelse. Denne kamp er saa meget vanskelige, som den jordens af os og stiller nye krav til os netop i det øieblik, da vi er svækket af sygdommen og føler os særlig kampubgygtige. I denne tilstand er mismod og utaalmodighed, uro og forsagthed kun altfor almindelig hos syge. Men de som omgaaes dem, skalde vel vogte sig for, som Jobs besværlige trøstere, at falde over dem med præfener og formaninger, vel ogsaa med bebrejdelser. Ved en saadan taalestrøm kan meget forbedres, jordbunden kan bli saa haard, at den spire, som kanske allerede rørte paa sig, ikke mere kan saa trænge frem til overfladen.

Hvor Gud taler med en sjæl, der skal mennesket tie. Et hjerteligt ord og forstaaelsesfuld deltagelse udretter ofte

meget mere end de forstandigste formaninger, som let fremkalder modsigelse og kan forværre stemningen. Jeg indrømmer gjerne, at det er en stor taalmodighedsprøve, naar man slet ikke kan gjøre de syge tillags. Snart er det for lyst, snart for mørkt, snart for varmt, snart for koldt, snart taler man for høit og snart igjen for lavt, og paa alle forsøg paa at lette stillingen faar man heftige svar, og de mest velmente forslag blir mistroisk opfattet! Hvorledes gaar det da med perlebaandet, som vi skal bære paa os? Straaler ogsaa den perle i ren glans: „Kjærligheden blir ikke bitter?“

Middalderens hellige udføgte sig netop de modbydeligste syge for at prøve sin kjærligheds kraft paa dem. Saaledes havde den hellige Katharina af Siena udvalgt sig en trættefjær gammel kvinde, hvem hun tjente som pige, og hun hørte taalmodig paa alle de skjælsord, som hun blev overøst med. — I dette var der meget usundt, og det tistaler os lidet nu; men det havde sin grund i den tids anskuelse. Skulde dog ikke den kjærlighedens inderlighed, som ytrede sig paa denne maade, være et lysende, ofte beskjæmmende forbillede for vor tid?

Hvor er den nutildags at finde? Hvor mange af os vilde taale saadanne uretfærdige skjælsord med Katharinas uthængighed? Hvor let ligger ikke vi under for meget mindre ting, og det er ikke nok med, at vi blir bitre; nei, det fører længer bort fra kjærlighedens bane, — vi opfører os slet ikke, som vi skal.

En fejl, som sygepleiere let henfalder til, er den at behandle de syge som børn, som skal opdrages. Det har sin grund i, at meget maa negtes dem af det, de ønsker sig,

meget maa paatvinges dem, som de modsætter sig. Men i de fleste tilfælde vil intet falde dem vanskeligere end dette formynderskab, denne berøvelse af deres selvstændighed. Derfor skulde man gaa varsomt frem og lette dem den svære opgave ved at skjule den noget istedenfor at lade dem føle den med grusom tydelighed.

Jo mere ubannet sygepleierne er, eller jeg vil heller si, jo mindre hjertebannelse de har, desto mere henynsløst vil de optræde og misbruge sin magt.

Jeg skal aldrig glemme, hvorledes der blev skrevet om en dødsfyg, som snart efter sit gaa ind til sin Herres glæde: „Hun vil ofte ikke straks gjøre, hvad man forlanger; men naar man energisk befaler det, da blir hun rigtig snild!“

Nei, nei, de syge er ikke svage børn; de er helte, som maa udfjempe den tungeste kamp. Under smerter og legemlig svaghed maa de forsyge ikke bare alt, hvad de hidtil har havt, men ogsaa sin egen vilje, ja endog opgi sin egen personlighed.

At det ikke kan ske ved en beslutning engang for alle forstaar sig af sig selv. Ofte gaar der lang tid, og det koster megen møie, før en syg lærer at finde sig i at være syg. Andre er derimod venlige og taalmodige i de første dage og gjør det let for sine omgivelser; men naar sygdommen blir langvarig, da begynder de at bli mismodige og klage, ja ofte endog at knurre.

Men hvor en syg tilfjemper sig seiren, hvor han tar sit kors op og lærer at bære det villig, der staar vi overfor et under, thi kjød og blod gir ikke kraft dertil.

Men istedenfor at undre sig over dette finder mange denne aandens seier ganske selvfølgelig og er kun forbauset over, at de syge saa ofte kan være utilfredse og forstemte,

og at de ikke tar imod enhver tjeneste med anerkjendelse og mange takfigelser. Det forekommer især hos uerfarne sygepleiere, som anslaar sine egne ydelser altfor høit og vel kanske har gjort sig et poetisk idealbillede af en syg; saaledes tegnes det i digte og fortællinger, men for det meste er det langt fra den profaiske virkelighed.

Men det kan ogsaa komme deraf, at de ganske friske ofte ikke er istand til at sætte sig ind i en sygs tilstand. De betragter ham som et menneske, der tilfældig har ondt her eller der, og som derfor maa ligge tilfængs og la sig pleie. Hans sjæl, mener de, har intet at gjøre med de legemlige lidelser, og saa stiller de meget for store krav til ham, finder hverken den rette tone eller det rette ord; og den syge lider mere under deres behandling, end de kan tænke sig.

„De ved, hvorledes et sygt menneske er tilmode,“ sa engang en giftsyg arbejder til en frue, som besøgte ham. Det er det, det kommer an paa.

Maaste lærer man det ikke grundig uden af egen erfaring. Først naar man selv har prøvet de forskjellige grader af saadan modløshed, kamp og lidelse, først da ved man at møde alt dette paa rette maade. Men det er ogsaa nødvendigt, at man husker paa det og ikke straks man blir frisk, gaar bort og glemmer, hvorledes man var.

Hvilken trøst kunde det ikke være paa sygeleiet, hvis man kunde sige til sig selv: Nu skal mine smerter lære mig, hvorledes jeg maa ta fat for senere at være fintfølelse og taalmodig, medlidende og barmhjertig mod de stakkels mennesker, som lider ligesaa meget som jeg nu.

IV.

Individualisering. Takt.

Jeg behandler mine syge skablonmæssig og staar mig godt derpaa,“ sa en sygepleierste.

Det kan være, at hun stod sig godt paa det; men de syge! — Skablon! hvilket dræbende ord. Det ødelægger enhver individualitet, det fornægter enhver personlig følelse. Gud handler aldrig skablonmæssig; maatte vi ogsaa i denne betydning bli hans efterfølgere!

At arbejde efter en skablon beviser altid en indre fattigdom. En kunstner gjør frie udfast og aldrig ligner det ene billede nøiagtig det andet. Haandværkeren bruger skabloner, og for hans arbejde er de gode, ja uundværlige.

Men i omgangen mellem mennesker er de ubetinget forfæstelige. Ikke bare at de gjør livet yderst kjedsommelig, men de kan bli skjæbnesvangre og skulde paa det omhyggeligste undgaaes netop i sygestuen saabelsom ved barneopdragelsen.

Som den ydre behandling aldrig kan være den samme for alle syge, men altid maa rette sig efter sygdommens art, saaledes er det og med hjælepleien.

Baade det ydre og det indre maa studeres nøie. Der er f. eks. en syg, som elsker lys lidensftabelig, hun kan al-

drig faa det lyst nok. Saa meget jol og faa mange lys som mulig. Det er som hver skygge la sig ogsaa over hendes sjæl, og som om hun kun livnet op, naar hun var omstraalet af lys. Hos hende burde intet forhæng trækkes for, man burde ikke vente med at tænde lamperne, til det var blit mørkt, og aldrig forlange en hyggelig stumringsstund, som vilde være en plage for hende.

En anden derimod er saa lysst, at det svageste lysglimt gjør hende ondt. Hos hende maa vinduerne være tæt tildækket, sygepleiersken skalde passe paa, at aabningen til sideværelset er dækket, saa ingen direkte lysstraale træffer de svage øjne, naar døren aabnes og luffes. Hun skalde overhovedet saa lidet som mulig aabne døren og aldrig bli staaende i den for endnu at sige noget; hun skalde spejde efter enhver sprække for at dække den til, thi den syge merker særlig de ganske smale lysstref, som trænger ind i stuens mørke.

Tænk bare ikke, at dette er smaating, som ikke er af betydning. Jo, det er af uendelig stor betydning, hvis man ikke unødigt vil forværre den syges tilstand.

Mange kan ikke taale den mindste støi; der maa være dødsstille omkring dem. Man tør ikke andet end hviske, maa gaa paa taaspidsferne og altid være paa vagt, at man ikke støder til noget, at ikke en tallerken klirrer eller en bøl knirker.

En anden igjen blir utaalmodig, hvis han merker, hvor ængstelig man bevæger sig i hans nærhed. Det ærgrer ham, at man taler dæmpet. Det stempler ham altsammen redningsløst som syg, og han vil dog saa nødig indrømme, endog for sig selv, at han er hjælpeløs og anderledes end alle de andre. Men hvis man saa i den anledning taler

i sædvanlig tone i et andet sygebærelse, saa blir det der ganske opfattet som meget for høit og hensynsløst.

En liker godt, at man fortæller ham noget, en anden blir angrebet derved. En vil kun høre noget muntert, en anden kun noget alvorligt. Det maa man finde ud eller ofte føle sig til uden mange spørgsmaal. Thi for den som føler sig meget legemlig svag, er det at bli adspurgt eller at maatte træffe afgjørelser, selv om det er i ubetydelige spørgsmaal, ofte en meget for stor anstrengelse. Det ydre og det indre flyder hos en saadan saa meget sammen, at man kun kan bedømme det ene med og ved det andet.

Det heder etsteds hos Esaias om Messias, at han forstaar at tale med de trætte til rette tid. Hvor uendelig vigtig det er! Vi griber saa ofte til med klodsede hænder, berører et saar, som endnu ikke er lægt, holder det for vor pligt at sige noget, naar jordbunden endnu ikke er beredt dertil; vi gjør dette og hint uden at spørge, om det rette tidspunkt er kommet.

Naar vi finder, at en blomst i vort vindu er altfor tør, saa øser vi ganske istoldt vand paa den, mens den staar ophedet i den brændende sol, og dræber den eller gjør den syg istedenfor at gi den liv. Den vilde ikke ha visnet paa en time, om vi havde ventet, og senere kunde vandet ha vækket den til nyt liv. Det er et eksempel paa den rette tid.

Vi vilde ganske siktet opnaa mere, om vi forstod at kjøbe den beleilige tid — til at tie og til at tale.

Gud selv, for hvem aarene kun er som øreblikke, har lagt stor betydning ind i tiden; han venter med at hel-

brede, til hans tid er kommen; og Frelseren siger: „Min time er endnu ikke kommen“, og en anden gang: „Nu er timen kommen“.

Er det saaledes aldrig ligegyldigt, om man finder den rette tid eller ei, saa er det af endnu større betydning overfor syge. Med et eneste ord til urette tid kan vi anrette megen skade, ligesom vi kan volde uforholdsmæssig dyb smerte ved at undlade en hjærlighedstjeneste, som vi ikke netop da syntes vi havde tid til. Et sygt sind er ofte som en meget indviklet labyrinth, og kun med virkelig hjerte-takt vil man lære at gøre det rette til rette tid, og uden at støde an finde igennem en saadan labyrinth.

„Hvad er da egentlig takt?“ spurgte en ung pige mig nylig.

Et vanskeligt spørgsmaal! Nogle antydninger maa være nok.

Takt i livet er som takt i musikken. Uden at holde takt vil to mennesker aldrig kunne spille sammen; det vil bli mislyd.

Dog kan jo den ene, den større kunstner, opnaa harmoni ved at lempe sig efter den anden; saaledes vil ogsaa et taktfuldt menneske kunne sætte sig ind i andres tankegang, og instinktmæssig føle, hvad der gjør dem ondt, og ikke fremkalde mislyd, ja, hvis de allerede er der, opløse den i harmoni.

Hermed er dog ikke paa langt nær alt sagt. Takt uden hjertensgodhed er utænkelig — jeg mener naturligvis dermed hjertets takt, ikke den ydre politur. Den kan næsten alle de tilegne sig, som tidlig nok er blit opdraget dertil, paa samme maade som en papegøje kan lære at fløite melodier.

Hvor taktfølelsen ikke kommer fra dybet af en egte

følelse, der vil den, selv med den høieste dannelse, lade mennesket i stikken i ubevogtede øeblikke — det er ikke at undres ober.

Mere forunderlig forekommer det mig, at der gives en slags godhed, eller skal jeg heller sige godmodighed, som kan eksistere uden takt og uden anelse derom kan saare tilhøre og tilbenstre med løperagtig taktløshed; den kan overfor en udlænding latterliggjøre hans fædreland, eller i et hus, hvor nylig det eneste barn døde, kan den rose sig af sin egen blomstrende barneslof, eller den vil more aldvrende piger med vittigheder om gamle jomfruer. — Er det dumhed? Eller hvad er det?

Ganske vist hører der klogskab til altid at træffe det rette, men endnu mere trænges det, at man fornægter sig selv og anstrenger sig for helt at sætte sig i den andens sted, saa man lærer at føle som han og indretter sig derefter, enten det er behageligt for en selv eller ikke.

Nogle som selv ikke har meget følelse, mangler ogsaa den fine forstaaelse af andres følelser. De vilde ikke saares af udtalelser, som berører andre pinlig; derfor maa man undskyldte dem med deres egen mangel, som man f. eks. ikke kan forlange af et firben, at det skal flybe. Men om det er umuligt i naturen, saa kan saadanne undere ste i naadens rige.

Hvor kristendommen er blit virkelig sandhed, der gjør den i en vis mening daarerne vise. I det den lader det egenkjærlige jeg træde tilbage og vækker den kjærlige interesse for næsten, stjerper den ogsaa forstaaelsen af hans etendommelighed. Hvor den har gennemtrængt et menneske helt, der blir ikke alt ved det gamle, der fordyber, forædler og forfiner den ubetinget alt.

Jeg har lært at kjende ubannede og lidet begavede mennesker, som ved sine fine, ja, nær sagt fornemme følelser kunde bestjæmme mange, som socialt eller hvad dannelse angaar, stod høit over dem. Det kom af, at de var blit efterfølgere af ham, som fornedret sig til at bo blandt os og bli os lig, og hvis ord: „Se, jeg gjør alle ting nye!“ gjælder ogsaa idag, ikke bare fremtiden og fuldendelsen.

V.

Hvad der gjør sygeværrelset tiltalende.

Et smukt hjem er af høit sædeligt værd, og sygeværrelsets udsmykning er en vigtig opgave for sygepleiere. Hvorledes kan en syg føle sig nogenlunde vel tilmode, naar der hersker et sandt kaos omkring ham, naar medicinflaster, tallerkener og glas staar omkring overalt, og alt hvad han gjerne ser, er ryddet bort, eller hans elskede bøger blir nedværdiget til at lægges under afslags fram!

Friske mennesker har maaske ingen anelse om, hvor meget syge kan lide derunder.

En ren, godt ventileret, ordentlig opryddet stue, det er den første betingelse. Men stuen kan ogsaa forstjønnes og pyntes. Endog de ubehagelige medicinglas kan, naar de er systematisk opstillet, virke velgjørende paa et ordenselskende øie.

De vante billeder kan man vistnok flytte tilside, hvor de forstyrrer, men ikke helt fjerne, hvis ikke pladsen nødvendig byder det. Endelig skulde man ha forhaanden de bøger, som man vil læse høit af. Thi intet er mere irriterende for den syge, end at der maa søges og rodes omkring, og at han maa høre det saa almindelige? „Hvor har jeg nu lagt den?“

At være dømt til ubirksomhed og at maatte ligge stille, mens andre gjennemroder vore sager, irriterer ikke det os alle lige ud i fingerspidjerne? Det er som vilde vi holde de fremmede hænder fast og si: Lad mig søge, jeg finder det straks!

Som bekendt falder tiden uendelig lang for den, som maa se paa, og man tror man længe har ligget paa pinebænken, naar det i virkeligheden neppe har dreiet sig om minutter.

Altjaa, alt hvad den syge og lægen har brug for, maa man ha i nærheden; det er en væsentlig betingelse for at gjøre sygeværrelset behagelig.

Og udsmykningen? — Da spørges der fremfor alt om blomster.

Men det gjælder ogsaa her at gjøre forskjel.

Sugten af en rose kan hos en syg fremtrylle en hel sommer, mens netop denne lugt er for stærk for en anden. Til en tør man kun bringe ganske lugtfri blomster ind i værelset, men de er sjældne. Thi med meget fine sanser opdager man ved næsten alle blomster en, om end meget svag, lugt. En anden kan glæde sig over violer og deres fine lugt, mens nelliker har for stærk lugt. Meget stærkt eller stramt lugtende blomster hører overhovedet ikke sygeværrelset til. Svibler, tuberoser og lignende stærkt lugtende blomster overmætter luften og gjør den tung og trykkende.

Til at gjøre sygeværrelset tiltalende bidrager det ogsaa, at sygepleierne gjør et behageligt og venligt indtryk. Det er ikke nok, at de er udadledelig rene og ordentlige, skjønt ikke alle lægger sig det heller paa hjerte.

Mange kan i Sorgen og Uroen virkelig ikke tænke derpaa og mener, at det koster dem for meget tid; mange indbilder sig, at det kunde se ud, som om de var bestræftiget med sig selv, naar de anvender omhu paa sin klædebragt, og lægger endog an paa at se mindst mulig pyntet ud. Mange benytter sine fristunder til at gi efter for sin hang til magelighed.

Alle disse betænker ikke, at det vidner om lidet hensyn til de syge, naar de ikke gjør sig den umag at klæde sig ordentlig. Det modsatte er det rette. Saavidt forholdene tillader det, skulde enhver sygepleier se pynte sig til sin gjerning, som om hun gif til en fest.

Der vil hun vistnok bære andre klæder og pynte sig paa en anden maade — men hun gjør det kun for sin egen Skyld. Her vil hun vælge en ganske besteden pynt, men hun vil gjøre det for at glæde syge øine og hjerter. Er ikke det en ædel hensigt og et efterstræbelseværdigt maal?

Visfelig gives der syge, som er uimodtagelige for alt saadant, og der kommer tider, som er saa alvorlige og bringer saa svære lidelser og saa heftige smerter, at alt ydre blir eller synes betydningsløst.

For mange kan det dog selv da være velgjørende at se noget pent — ikke altid sorte eller mørke klæder uden nogen slags pynt; lyse dragter med bløde folder, her og der et lyst farvet baand eller en sløse lysere for dem op i sygebyggens ensformighed.

Det skulde man unde den syge og ikke kalde det overfladiskhed, hvis han har tanke og forstaaelse derfor. Ugeghidighed er ikke nogen dyd.

So mere bevægelig den syges aand er, og jo mere levende hans interesse er for alt skjønt, desto mere skulde man forsøge at forskjønne den graa ensformighed.

Det vil ogsaa ofte være en uegennyttig glæde for den syge, hvis han tør tro, at de kjære som pleier ham, dog endnu ikke er saa fuldstændig optaget af sin triste opgave, at de slet ikke mere kan tænke paa noget andet. Og ser han det, vil det berolige og oplive ham.

Det vigtigste blir dog altid ansigtsudtrykket. Er det ikke blidt og venligt, saa nytter al omhu, som er anvendt paa det ydre, intet. Et lyst, varmt blif maa komme til de lyse flæder, saa at sygepleiersten altid bringer solskin med sig, naar hun kommer ind i sygebærelset.

„Mennesket lever ikke af brød alene“, hvilket dyb af visdom og sandhed, ogsaa for det daglige liv, ligger ikke skjult i dette ord! Og dog tænker saa mange ikke derpaa, men mener altid paany, at det jordiske kan være nok, og søger at mætte sig med det materielle

Selv der, hvor det ikke gjælder det specielt religiøse, og hvor vi ikke tænker paa Guds ord i dets egentligste og højeste betydning, ogsaa der gjælder det, at intet menneske lever af brød alene, uden et ord, som udgaar af Guds mund.

Er ikke skønhed, ynde og en tiltalende form ogsaa ord af Guds mund?

Jo, formen har stor betydning for øiet saavel som for hjertet. Det maa kun ikke være en tom form, det maa ha et indhold.

Har det ikke ofte hændt os, at et menneske ved sin uhyøflige omgangsmaade har faaret os, mens vedkommende til og med har indbildt sig, at han har været saa sand og naturlig og ikke opholdt sig med former?

Men hans formløshed var dog en form, blot en ufsjøn.

Hvis den virkelig havde sit udspring fra hans inderste væsen, som han forstirer, saa vilde han ha gjort godt ved at fordybe sig i sin egen sjæl og prøve, hvilke kilder som sprudlet der. Uegennyttig kjærlighed vilde han neppe ha fundet.

Man skal ikke tænke, at i hjemmets freds, og til og med i sygestuen, der kommer det ikke an paa, hvorledes man opfører sig; der behøver man ikke at lægge baand paa sig og ikke at ta nogen hensyn.

Maa man da nødvendig være uelstændig, fordi man ikke lægger baand paa sig? Det vilde dog betyde, at man i grunden er et ganske utaaleligt menneske, som maa pålægge sig tvang for at være elstændig, venlig og hensynsfuld. Hvor meget bedre var det ikke, om vort hjerte var saa fuldt af kjærlighed, at det ganske af sig selv strømmede over!

Da vilde vi erfare, at det ikke er nogen byrde, men en glæde at møde andre, hvem det saa er, med hensynsfuldhed, ja, apostelen kaldet det ærbødighed. En syg har dobbelt trav paa vor ærbødighed; thi vi ved, at vor lange paa en særskilt maade arbejder paa ham. Vor lange staar jo nemlig selv for os, ogsaa i den mindste. Jeg var syg, og J saa til mig.

En syg lever ikke af brød alene; det kommer ogsaa an paa maaden, hvorpaa man vækker ham det. Vistnok mister styrkemidlet intet af sit materielle værd, om det sættes frem i et frasiøsende sprog, og med en uvenlig mine. Men det kan miste saa meget af sit ideale værd, at det ikke længer blir den syge til nogen nytte.

Hvis man faar den bedste bouillon i en skibben kop, og brødet trækkes op af lommen, hvor det har befundet sig i nær berøring med et brugt lommestørklæde, saa mister man al appetit. Det er virkelig intet under!

Hvorfor skal man ikke anrette hvert maaltid pent, ogjaa det mindste og enkleste, og servere det, som om det var en selv den største fornøielse at se, hvorledes den syge nyder det. Det maa ikke være hykleri — for en ret sygepleierste er det virkelig den største glæde, naar noget smager patienten og gjør ham godt.

Og det koster ikke megen møie; i det mindste lønner det sig rigelig, om man dækker det lille bord med en serviet, en gang imellem lægger en blomst paa det og ordner alt omhyggelig, fjærer brødet appetitlig op, passer paa at drikken hverken er for kold eller for varm, og ikke glemmer salt og sukker, og hvad der ellers hører til. Thi naar den syge har lyst paa mad, eller han er sat op i sengen for at spise, saa maa man ikke la ham vente og la øieblikket gaa forbi. Maa man da først affjole eller igjen opvarme drikken, fordi man har maattet hente forskjelligt som var glemt, saa har den syge ofte allerede mistet lysten, og man har ikke tilført ham ny kraft, men kun endnu mere udtømt de svage kræfter.

Alt saadant anseger ikke „en stor aand“, hører jeg mange si. Ikke det?

I store øieblkke vil det heller ikke ansege en liden aand, og en syg er sjelden en stor aand i den almindelige betydning af ordet. Hvis man dermed mener en overlegen, stert aand, saa findes der nok af eksempler paa, at netop saadanne har lagt vægt paa skjønhed.

Desværre stiles det skjønnede ofte i modsætning til det gode; det er stor skade og helt falsk. Vistnok er ikke alt skjønt ogsaa godt — hvem vil bestride det? Men begge dele kan være nøie forenet, ja maa egentlig efter sin natur høre sammen. Thi de stammer fra den samme urkilbe, fra ham som i Salomos Visdom kaldes al skjønheds mester.

Ogsaa ganske jævne folk har ofte en forstaaelse af dette, som man neppe stulde ha tiltroet dem. Det er mange gange rørende at se, hvorledes et gammelt, af sorg og arbejde gennemfuret ansigt opklares ved synet af en blomsterbuket, og hvor forsigtig de haarde hænder berører den fine gave.

Saadanne syge har ogsaa blif for deres udseende og klædebragt, som pleier og besøger dem, og selv den materielle gave faar mere værd, naar den ogsaa hyder noget for øiet. Frugt paa et underlag af grønne blade ser dobbelt saa tillokkende ud, og den gennemsigtige, hvælvede kjødgelé vækker mere appetit end naar den uklar serveres i en staal.

En saadan liden uventet smagebid glæder forøvrigt ikke bare dem, som ikke kan unde sig nogen styrkemidler. Ogsaa dem, som kan faa alt hvad de ønske, kan man mange gange glæde ved en saadan liden gave. Det er en overraskelse, en afbøisling, et bevis paa en hjærlighed, som har udtænkt sig noget for at gjøre en liden gran godt. Det tænker man meget for lidet paa.

„De kan skaffe sig alt hvad de behøver“, siger vi til os selv og forsømmer derved anledningen til at berebe en liden, om end ganske kort glæde. Og selv om det ikke er noget stort eller af blivende værd — er det ikke allerede tilstrækkeligt, hvis vi har lyst op et eneste mørkt øieblkk? Og hvor forgængelig end gaven er, saa er der dog noget uforgængeligt i hver draabe daadskraftig hjærlighed; thi den stammer fra evigheden.

Sygebesøg. Punctlighed.

At berede glæde! Hvilken herlig opgave! Næsten en engeltjeneste. Thi ethvert hjerte tørster efter glæde. Ved vi end, at kun glæden i Herren fuldstændig formaar at slukke denne tørst, saa er dog ogsaa den mindste glædestraale et svagt billede af den evige glæde, som er os lobet.

At berede glæde netop der, hvor smerte og savn har opflaaet sin triste bolig, det er vel det herligste af alt. Da gjælder det at være opfindsom og at arbejde med ganske smaa midler og ikke sty nogen møje. Hvad har ikke kunstnere opnaaet med ganske smaa mosaikstene! Men ogsaa en menestefjæl dannes til et kunstværk, som vil straale i uforgjængelig skjønhed, naar jordens herligste bygninger for længe siden ligger i ruiner.

En blomst, en bog, en sang, et billede, en forræstning, et bedre leie, et lidet haandarbejde, som afhjælper et eller andet savn, et godt ord, et besøg — det kan altsammen være kilde til glæde.

Et besøg, sa jeg. Hvor mange sygebesøg, som dog var godt ment, falder ikke uheldig ud, fordi man manglet evne til at sætte sig ind i andres tanker. Der kommer f. eks. en dame til en syg ung pige. Og uden videre sætter hun

sig med sin vaade kaabe paa sengen. Den syge vil ha alt glat og rent; hun blir varm og urolig, det er som et bjerg trykket hende. Nu klapper damen hende med sine vaade sorte handsker i ansigtet og paa hænderne. Det skal være fjærtegn — men ingen liker at la sig berøre undtagen af sine aller nærmeste. Saaledes er sagen ødelagt fra begyndelsen af for den følsomme syge, og besøget blir bare en plage, selv om ikke samtalen efterpaa berører ømme punkter, hvad der saa ofte forekommer.

Sa, themaet for underholdningen i sygebærelset er slet ikke ligegyldigt. Man kan saa let krænke og saare, hvis man ikke huster paa, at man har at gjøre med særdeles fintfølende og irritable mennesker. Thi de flestes følsomhed er blit saa stærket ved smerter og lidelser, at enhver klodset berøring gjør ondt, i aandelig saubelsom i legemlig betydning. Og enhver vil underholdes paa sin vis. Man maa aldrig nøies med at spørge: „Passer dette for syge i almindelighed?“ men: „Er det det rette for denne syge?“

For mange er det en behagelig afspredelse at faa høre noget fra udenverdenen. De vil gjerne, at man skal fortælle dem, hvad der gaar for sig i deres bekjendtskabskreds og i videre kredse, mens de selv er lænket til leiet.

Andre blir nedstemt derved, og alt det glædelige, som deres venner oplever, bringer dem til det ulykkelige spørgsmaal: „Hvorfor hænder ikke dette mig?“ De gir sig vel dermed selv et armodsbævis, men man maa staaane dem. De liker dog mere end saadanne, som kan glæde sig over andres lykke.

Mange føler sig altfor svage til at ha interesser for det mere fjærntliggende, og beskrivelsen af en fest eller en strid, trætter dem, som om de selv havde taget del deri.

Åaa en virker humor som opvarmende solskin, mens en anden vilde finde det hjerteløst, om man førte muntre billeder frem for ham. Derfor maa man vel overveie, hvem man gaar til, og hvad man kan tale om for at glæde de syge.

„Men det er saa besværligt!“

Er det virkelig din hensigt at gjøre godt, saa vil dette lille offer ikke falde dig saa tungt. Men hvis du kun gjør dit besøg for at opfylde en pligt, og det er dig det samme, enten den syge har noget igjen derfor eller ei, da bli heller hjemme; med saadant sindelag vil du berede lidet glæde.

Gaa heller ikke, hvis du egentlig ikke har tid dertil og vil fortælle det, straks du kommer ind.

At mange sygebesøg kun maa vare kort, er saa selvfølgelig, at det neppe behøver at omtales. Og dog! Mange besøgende mangler virkelig ebnen til at skjelne mellem, naar det er vel anbragt at bryde op snart, eller hvor et længere ophold er ønskeligt. Der er det en hjælp, især i alvorlige sygdomstilfælde, og hvor kræfterne er meget svage, at lægen eller sygepleieren paa forhaand bestemmer, hvor længe besøget bør vare. Da er det ikke afhængig af enhver's behag, naar han vil bryde op, og den syge spares for pinebænktsvaler, hvor hvert ord blir til plage, baade det han hører, og hvad han selv siger.

Wistnok kan de slappe træf og den matte stemme ofte gjøre det tydelig nok, at kraften er udtømt, men der gives nu engang folk som ikke har nogen forstaaelse deraf, eller som ikke gjør sig møie med at agte paa saadant. Kænste mener de ogsaa med den naive selboverburdering, som er meget mere udbredt end man tænker, at de er undtagelser, og deres besøg kan aldrig staae.

Mange syge kan ogsaa ta sig saa meget sammen, at deres angrebne tilstand undgaar en overfladisk iagttagelse,

mens de efterpaa bittert maa bøde for den voldsomme anstrengelse.

I alle saadanne tilfælde er et i rette tid anbragt vint høist ønskeligt. Hvor det ikke forstaaes eller tages tilhjerte, der maa sygepleieren ikke være ræd for ligefrem at føre den besøgende ud, selv med fare for at regnes for uhøflig, hensynsløs og tyrannisk. Her gjælder det først og fremst at se paa patientens vel og at skaffe ham ro. Gjør det saa venlig som mulig, men sterkt og bestemt.

Åaa den anden side findes der nok af syge, som vilde taale og være taknemmelige for en gemtlig prat.

Tiden sniger sig saa langsomt frem, og de tør saa lidet gjøre for at faa den til at gaa. Hos dem bør man ikke gjøre besøget altfor kort. Og især maa man ikke la dem føle, at man har hastverk; det gjør dem allerede paa forhaand urolige.

En dame fik ofte besøg af en prest, hvis tid var meget optaget. Han traadte ind med de ord: „Seg har kun ti minuters tid“, og beholdt uret i haanden, mens han talte; og skjønt han var en udmerket mand, og hans ord ren sandhed, saa blev hverken han selv eller patienten varm om hjertet derved; begge følte sig urolige, og derfor kom der ingen ret velsignelse deraf. En anden prest, som var endnu meget mere optaget, syntes altid at ha tid, naar han kom. Han satte sig behagelig ned, talte indgaaende og deltagende og berørte interessante emner, som efterpaa ansporet den syge til estertanke. Naar han saa tilslut læste et kapitel af bibelen og bad med hende, saa havde hun en følelse af, at hun igjen var bliit styrket for et langt veistykke og som Elias var bliit forsynet med himmelbrød.

Nu vil jeg ikke paastaa, at man ikke ogsaa paa ti minutter kan modta megen velsignelse. Ganste sikkert!

Men man maa kunne nyde disse minutter iro. Tankerne maa ikke være optaget med ængstelig at tælle de hastig svindende sekunder. Og hvorfor tale derom paa forhaand?

Vil man undgaa den stufede følelse, som er uundgaaelig ved et hurtigt opbrud?

En kort, vel benyttet tid og derefter en liden stufelse er altid bedre end slet ikke at kunne nyde et øieblik, fordi stuffelsen har ødelagt alt fra først af.

En uskfik, som syge ofte maa lide under, er at man lar dem vente.

Har de hørt at lægen er der, men han blir opholdt udenfor døren og ikke kommer ind, saa kan det bringe dem i feberagtig spænding. Eller et hjært besøg meldes. Den syge sætter sig op. Han ser forventningsfuld mod døren, hans ansigt har antaget et spændt, fornøiet udtryk. Han hører den kjendte stemme; og underholdningen udenfor føres livlig, men døren lukkes ikke op. Efter en stund synker han udmattet tilbage i puderne, og den lyse forventning er meget bort fra hans træk og har igjen givet plads for lidelsens stugge. Naar den efterlængtede endelig træder ind, saa er krakten udtømt, og hvad der kunde ha virket belibende og opmuntrende, har nu kun angrebet ham. Dertil kommer den ubehagelige mistante: „Sngen skynder sig med at komme til mig“.

Ganske dist er det sygeligt. Men vi har jo her netop med syge at gjøre. Og hvem af os liker at vente?

Det spares rigtignok ingen for. Det kan jo mange gange forekomme os, som om hele jorden ikke var andet end en stor ventefal. Men de syge maa dog vente saa meget mere — dag for dag venter de paa helbredelse, mange

gange maaned efter maaned, ja aar efter aar. Da skulde man ikke gjøre prøvelsestiden endnu tungere for dem, men meget mere anstrenge sig for saavidt som hare mulig at jebne veien for dem under deres prøvelser.

Til samme kapitel hører punktlighed, denne sygepleiernes kardinaldyd. Som det gjælder i det aandelige, saa ogsaa i det legemlige; alt maa komme i rette tid. Som medicinen maa rækkes til den bestemte time, saa ogsaa med maaltiderne, oprydningen og paaklædningen — det maa alt sammen gaa efter uret, hvis de syge skal føle sig vel.

Det er ogsaa psykologisk let forklarligt. De oplever saa lidet, har saa lidet afveksling, at dagens smaa begivenheder faar en uforholdsmæssig betydning og derfor ventes paa som noget betydeligt.

Desuden virker orden og regelmæssighed altid beroligende, og uregelmæssighed og ligegyldighed virker irriterende.

Dover man den syge noget til en bestemt tid, saa maa man holde det strengt; siger man ham, at man vil være tilbage fra en tur om en halv time, saa maa man ikke bli borte i tre kvarter.

For lettere at komme fra, forsikrer man den syge, at man skal være tilbage igjen om en time, mens man egentlig godt ved, at det vil ta to timer.

Fra det øieblik af, at den første time er gaact til ende, ja sandsynligvis allerede noget før, begynder den syge at tælle minutterne. Jo længere viferen paa uret kommer frem, desto mere utaalmodig blir han, til han tilslut har arbeidet sig ind i en saadan ophidselse, at han ikke engang ved den ventedes tilbagekomst kan la sig berolige. Han har nu heller ikke mere nogen glæde deraf, og selv om han ogsaa ved fornuftige grunde kan bli overbevist om, at der ikke laa nogen ond vilje under, og at det ikke lod sig gjøre

anderledes, saa blir der dog tilbage en brod og erindringen om en pinefuld time.

Tusen gange bedre er det at angi en længere tid, end man selv holder for nødvendig.

Da vil man en halv time før tiden bli hilst med glæde, ja ofte med rørende begeistring, mens den samme halve time, hvis man ligger og venter, vil ha tilfølgende at man blir uvenlig modtaget.

Med løfter skulde man overhovedet være meget forsigtig.

Man lover ofte syge og børn mange ting af magelighed for at holde dem rolige, uden tanke paa at opfylde løftet. Man gjør det kanste uden overlæg. Hvis man tænkte over det, vilde man indse, hvor meget skade man gjør derved. En hovedbetingelse for den syges velbestående er, at han har tillid til omgivelserne. Mister han først den, saa føler han sig usikker og raadløs, som en mand i en ghygende baad uden roer. Ved han derimod, at roret blir styret af en haand, som han kan stole paa, saa kommer der over ham en følelse af tryk, som væsentlig bidrager til hans helbredelse.

Her kommer det igjen meget an paa trofasten i det smaa.

De smaa ting som man lover, og som i sig selv er ganske ubetydelige, maa man holde med nøjagtig samvittighedsfuldhed — thi som allerede ofte sagt, det daglige liv i sygestuen er sammensat af bare smaating.

Noget anderledes forholder det sig med dem, som er meget syge; man maa ofte love dem at opfylde et ønske, skjønt de først i en fjern fremtid kan naa sine ønskes maal, maatte først hinsides tidens grænser. Et saadant løfte er for dem som en medicin eller et beroligelsesmiddel, som man ikke bør negte dem.

Hvor ofte bestæftiger de sig f. eks. ikke med reiseplaner! Men sjælen allerede opbruddet til det fjerne land, men overfører det paa jordiske afstande?

Jeg har forsøgt at omtale saadanne reiseplaner som umulige. Det virket kun irriterende og øget uroen. Men da jeg besluttet mig til at gaa med paa den syges planer og at love: „Saa snart du kommer dig saa vidt, skal vi reise sammen!“ forsvandt al uro, og tanken paa de fjerne lande, som det nu syntes mulig at naa, virket beroligende og oplivende.

De syges underholdning.

Et ord som jeg slet ikke taaler at høre er: tidsfordriv. Hvorledes kan man ville fordrive tiden? Den er jo et af menneskehedens kostbareste goder. Har vi taht den og spildt den, faar vi den aldrig tilbage. „Hvad et minut har git dig, bringer ingen evighed tilbage!“

„Mennesket har egentlig ingen nutid“, sa dr. Faber i en præken. Hvor rigtig det er! Det øieblik, som endnu ligger for os som fremtid, tilhører i næste øieblik allerede fortiden.

Ogsaa i den betydning har vi ingen nutid, at vi saa sjelben lever i nuet. Ungdommen venter paa det kommende; de gamle ser tilbage paa fortiden, hvis de da ikke kjender en fremtid, som de længes efter inderligere end ungdommen længes efter sin. Men ogsaa i sin bedste kraft blir mennesket neppe staaende ved nutiden, hvad han end gjør og foretar sig.

Kun den, som nyder en hel, stor og fuld lykke, lever ganske i besiddelse af den nærværende lykke. Dog ved vi alle, hvor sjelben og i bedste fald, hvor kort den er.

Men hvorledes har de syge det i dette stykke?

Saa længe de haaber paa at bli friske, er fremtiden naturlig beres element. Men de er ofte allfor svage endog til

at haabe; de kan bare, som man pleier at si, leve for dagen. De kan ikke ret haabe og mindes; de har kun altfor meget tid.

En af de vigtigste opgaver for sygepleierne er at udfylde denne tid, ikke at fordrive den.

Uyttelig den syge, som er glad i og taaler høitlæsning; ham kan man let hjælpe gennem lange timer.

Og er det for mange kun som en vuggesang eller en behagelig lyd, hvorunder de kan sove ind, hvor meget er der dog ikke vundet allerede ved det! At hjælpe nogen til for en tid at glemme smerterne og de blytunge dage, det er vel det offer værd at læse høit uden at forstaaes. Derfor skal man ikke høre op med læsningen straks man merker, at den syge blir søvnig, og heller ikke straks han virkelig sover. Mange vaagner op straks den læsende stemme forstummer, som mølleren farei op af søvne, naar møllen staar stille.

Men den syge maa ikke paa forhaand vide, at han senere vil saa høre saadanne bebreidelser som: „Naar du var træt, funde du dog ha sagt det“, eller: „Ganske til ingen nytte har jeg nu maattet anstrenge mig“, og flere den slags elstøverdige sandheder. Da blir kampen mellem trætheden og stræbet for at holde sig vaagen meget for anstrengende, og da er det bedre at gi aftald paa al høitlæsning. Men hvis de syge er istand til at følge læsningen, saa kan man berede dem ganske aandelige nydelsesskunder, selv om man ogsaa i valget af bøger maa være vis og forsigtig og ikke tro, at alle bøger passer.

Maa man allerede ved valget af blomster, som man vil glæde de syge med, ta hensyn til modtagerens eiendommelighed, hvor meget mere da, naar man vil opmuntre fjæll og aand.

Den bog man vælger, maa ikke være for tung; det er for syge et uafviseligt krav. Jo mere kræfterne vokser, desto stærkere kost kan man ogsaa gi den hungrige aand.

Rjedelig maa bogen heller ikke være, og ikke for let, ikke ganske uden virkelig indhold; thi man vil dog ikke slaa tiden ihjel, men gi den indhold og lægge noget ind i den, som baade tanker og hjerte kan beskæftige sig med i ensomme timer.

Mangt et evigt frøforn til evig høst er blit sænknet ned i et sygt sind ved et par forelæste sætninger. Bogen behøver ikke derfor at høre til de betydeligste; naar den kun indeholder sandhed, kan en ganske almindelig bog bringe megen belysning, baade under og efter sygdommen. Saa fattige er vel saa mennesker, at de ikke i de mindste har en hndlingsforfatter, som de altid gjerne vil komme sammen med som med en ven.

Hans bøger maa man bringe dem, naar de er syge. Og saa ellers maa man lære deres smag at kjende for at kunne rette sig mest mulig efter dem. Om man selv har samme smag, maa ikke komme i betragtning. Godt er det jo, naar begge parter har fælles interesser og forstaar hinanden. Hvilken rig nydelse man kan ha deraf! Men det er ikke hovedsagen.

Hovedsagen er og blir, at det gjør den syge godt. Derfor maa man ogsaa spille forskjellige spil med ham, gjætte gaader og foreslaa ganske lette arbejder, eller hvad man ellers kan finde paa, for at underholde ham. Thi under langvarige sygdoms- eller rekonvalescentstider, som dette især gjælder, trænges der altid afveksling. Det er ikke godt altfor længe ad gangen eller udelukkende at holde paa med den samme beskæftigelse og det samme arbejde eller spil; der kan da pludselig indtræffe det viedlik, da den syge har

faat nok, og man kommer i forlegenhed med hvad man i farten skal erstatte det bante hjælpemiddel med.

Derfor er det ogsaa at anbefale at ha to bøger i brug, en alvorlig og en lettere, en om formiddagen og en om eftermiddagen, saa den syge altid har noget for sig, som han kan glæde sig til og vente paa. Allerede det udfylder noget af hans tid, og tilfredsstillelsen efterpaa er saa meget desto større. Det blir dog en uomstødelig sandhed i store som i smaa ting, i friske og i syge dage: alt hvad der falder ned i skjødet paa os, har ikke paa langt nær det værd for os, som det vi har skaffet os ved møjsommeligt og flittigt arbejde.

Men for syge er det allerede et møjsommeligt arbejde at maatte vente laalmodig paa noget, og det smager da dobbelt saa godt, naar de engang faar det.

Og netop stræbet vil vi for det meste saa gjerne spare os for og indbilder os altid paany, at jo lettere vi tilkjæmper os et gode, desto bedre er det.

Erfaringen har allerede ofte bevist os det modsatte — men naar er vi blit kloge derved?

VIII.

Bestemthed.

„Hvor meget bedre du ser ud idag“, siger man ofte til en syg og tror at glæde hende. Men dermed kan man grundig ødelægge alt.

„Bedre! nu da jeg føler mig saa elendig! Nu skal det vel endog hebe, at jeg lader som jeg er syg!“ Hun havde lidt bedre, at man havde forsikret hende, at hun saa elendig ud; det har ofte hændt mig.

Nu er det heller ikke behageligt at bli kaldt blomstrende, naar man har en følelse af, at man visner hen; den frygt ligger nær, at man regnes for indbildt syg. Men deraf at ville trække den slutning, at alle syge liker at bli beklaget paa grund af sit daarlige udseende, det vilde være ganske feilagtig.

Alle kjender nutildags suggestionens magt. Allerede paa at sundt menneske kan den ha stor indflydelse. Hvor meget mere da paa en syg!

Om han om morgenen var forholdsvis frisk og tilfreds, saa begynder han at bli betænkelig, hvis man finder, at han ser elendig ud. Vil saa ulykken, at det gjentages for ham fra forskjellige kanter, saa kan man med temmelig stor sikkerhed anta, at han om eftermiddagen er overbevist om, at han er meget daarlig.

Der hører allerede en god del menneskekundskab og erfaring til for at komme vel igjennem mellem dette Scylla og Charibdis. Hvis man ikke ved, hvorledes en saadan ytring vil optages, saa er det bedre at la være dermed og indstrænke sig til at spørge; thi de som lar sig paavirke af andres meninger, er slet ikke saa. Dvertimod! De danner en undtagelse, de som lænker volig og klart over sit befindende, og som nøiagtig ved, hvorledes det staar til med dem, hvorledes end andres dom falder ud.

Skal man da gi efter for alle den syges luner? Det vilde være meget galt, og man vilde vise ham en daarlig tjeneste dermed. Hvorfor skulde man ikke saa meget som mulig opfylde berettigede ønsker og lempe sig efter smaa egenheder, hvis man dermed kan undgaa en skadelig irritation? Men man bør ikke gaa for vidt.

Det kommer an paa den syge selv og frem for alt paa sygdommens art. Saa længe en heftig, akut sygdom varer, maa man ikke tænke paa andet end at gjøre tilstanden saa taalelig som mulig.

Mens uveirstorme og ørsfende orkaner raser, vil ingen gartner saa og plante eller forædle og bestjære. Da sørger han kun for at bringe sine planter i ly og skjule dem for de løsladte elementers magt. Men i rolige tider vil han ikke engang være ræd for at bruge kniven, hvis det gjælder at fjerne udbæfter, som er til hinder for plantens trivsel. Og det gaar ikke anderledes til i sygestuen.

Indtræder en langvarig rekonnalescents, eller gjælder det en kronisk sygdom, saa vil en forstandig vilje ofte maatte sætte sig imod den sygelige vilje, og da vil et afgjort „nei“ ofte virke gavnligere end et stadig tilbagevendende „ja“. Ellers kunde der af enhver syg snart bli en despotisk tyrann, som selv lider mest under det slaveri, som han har git

fig ind under; thi kan der gives en værre trældom end den egenfjærligheds, som vokser uden grænse, saa snart man gir efter for den, og som aldrig blir fornøiet, hvis man ved alle anledninger forsøger at stille den tilfreds.

Wistnok afhænger meget af, paa hvilken maade man træder op imod denne arvefiende og siger fra til den syge. Thi sjældne som blomster senhøstes er de mennesker, som tar imod sandheden, kun fordi det er sandhed; de fleste vil høre den i en behagelig form. Og saa forskjellige som bladene paa træet, saa forskellige er ogsaa meningerne om, hvad der er behageligt.

Hvis nogen har sans for humor, saa er det lettere at komme ham nær. Humor er som solskin paa vinterens hvide mark, som gjør at den glimrer og glitrer, som om den var besaaet med diamanter. Den smelter ogsaa sneen og lar den grønne sæd, som var skjult under den, titte frem, saa der gaar som forarsklang gennem verden midt om vinteren. Ofte har en formaning, klædt i spøg, gjort undere. Hvem ved ikke, hvor befriende en hjertelig latter kan virke?

Seg tror det var Spinoza, som sa: „Menneskets fortrin fremfor dyret bestaar i, at han kan le“. Man skalde heller ikke banlyse latteren fra sygebærelset, men saa meget som muligt søge at opmuntre de syge. Triste stunder har de nok af; man maa unde dem, at de ikke tillige bestandig skal se triste ansigter omkring sig.

S spøgende form kan selv en yngre pleierske imellem gi ældre patienter et lidet vind, mens præfener og formaninger slet ikke vilde passere.

At der gives sieblikke, hvor spøg og latter vilde være raahed, er selvfølgelig. Ligeledes at mange slet ikke forstaar spøg og kan bli saaret ved en hentydning, som ikke gjøres i en alvorlig tone.

Men altid maa man kunne spore oprigtig deltagelse og hjertelig velvilje. Hvis den syge merker en fint, bitter og grøtten tone, eller han kommer i strid med sygepleieren paa grund af begges egenfjærlighed, da vil man aldrig kunne regne paa et gunstigt resultat.

En ren, lys og uforsket venlighed maa være forbundet med bestemtbed, hvis det gjælder om at øve indflydelse paa en syg, naar han truer med at synke ned i lunefuldhed og forstemthed.

Det vilde være høist overflødig at opholde sig med udrædninger om, hvor forskjellig sygdommene virker paa sind og stemning.

Alle ved, hvor vanskeligt det er at opmuntre lebersyge og at berolige hjertesvage, mens lungesyge let kan oplives og fatte haab.

Men aller vanskeligst er det at behandle nervesyge.

Seg taler ikke om dem, som maa bringes til en anstalt; jeg blir ogsaa her staaende indenfor grænserne af den hjemlige pleie, hvor saa ofte meget ødelægges ved altfor stor eftergivenhed.

Men er det da ikke grusomt at negte saadanne stakkels syge, maaste de mest plagede af alle, et ønske? Skal man ikke gjøre alt, hvad man kan læse ud af deres øine?

So, ganske vist, hvis man dermed kunde opnaa, hvad man saa gjerne vilde, nemlig at gjøre dem lykkeligere og mere tilfredse. Men netop det modfatte blir for det meste følgen.

Den slags syge udtænker sig altid paany nye ønsker og forlanger altid mere, jo mere man gir efter for dem. Deres fantasi, som de selv ikke mere formaar at tøile, slagrer ustadig omkring og kjender ingen grænser eller love. Der

man dem fortjætte altfor længe paa denne maade, og de da engang støder paa modsigelse, saa holder de det for den største kjærlighedsløshed. Enhver tidligere opofrelse er glemt, og de føler sig som martyrer og som offerer for en grusom hensynsløshed.

Har de saa samvittighedsløse eller letfindige venner, som er ubetænsomme nok til at bestyrke dem i deres indbildning, saa er der tilslut ikke mere noget udfomne med dem, og de synker dybere og dybere ned i mørkt tungstød.

Men med megen visdom, taalmodighed og trostab kan man dog hjælpe dem lidt, i det mindste for en tid, selv om man ikke helt kan helbrede dem, og det sker paa en anden maade end de selv tænker sig.

Ganske sikkert er det en hjælp, naar de som ikke længer har nogen vilje, føler en fast vilje, som handler for dem. Man maa omhyggelig undgaa at la dem merke det paa en ufin, ja, brutal maade, som det ofte sker. Derfor siger jeg: Først og fremst hører der visdom til at løse denne opgave, — visdom er her omtrent det samme som hjertetakt.

Naar et saadant stakkels menneske plager sig med det spørgsmaal: „Skal jeg gaa ud eller ikke?“ og i timevis ikke kommer til nogen beslutning, saa er det i hvert fald barmhjertigere at spare ham for denne time og at vænne ham til, at en anden tar afgjørelsen for ham. Det er ikke nogen let opgave; man maa ha meget taalmodighed, hvis man ikke skal ligge under.

Uden taalmodighed kan overhovedet ingen sygepleie tænkes, selv ikke hos den elstværdiske syge. Hvor meget mere trænger man den ikke da hos saadanne, som „kan gjøre selv en helgen rasende“.

Før det meste dreier det sig om ubetydelige smaa ting. Den syge lever indenfor saa snævre grænser, tænker kun paa

sig selv og har neppe nogen høiere interesse. Hertil kommer, at klagerne holder ved den hele dag, og tænker man, at det har lykket sig at berolige ham, saa kan en ubetydelighed, et uopfyldt ønske eller en liden modsigelse fordærve alt, og man maa igjen begynde fra nyt af.

Da synes det rigtignot bekvemmere at la ham saa sin vilje og gaa efter for alt; men det er ikke ens egen bekvemmelighed, det kommer an paa. Jo mere den syge spinder sig ind i sit eget jeg, desto mere tiltar hans sygelighed; jo mere uforstyrret han overlades til sin ubesluttsomme natur, desto mere raadløs og holningsløs vil han føle sig, fortabt i det endeløse hav.

Derfor viser man ham den største velgjerning, hvis man optræder rolig og konsekvent, venlig og bestemt.

Stiersten maa ikke bli træt af at forsøge mange ting: hun maa altid paany løfte og udvide hans horisont, saa ham til at tænke paa andres ve og vel, forat han ikke skal holde sig selv for det eneste midtpunkt, som alt dreier sig om, og som alt maa ofres for; eller hun maa beskæftige ham paa en eller anden maade.

Hvis denne opgave forekommer hende for tung, og hun mister modet til dette kjærlighedsværk, saa bør hun huske paa det ord: „Lad os gjøre det gode og ikke bli trætte; thi vi skal høste i sin tid, saafremt vi ikke gaar træt“. Naar høstens tid kommer, det ved ingen. Men den vil sikkert komme; og den sjæl, som hun har tjent og hjulpet, vil endnu engang takke hende derfor — her eller hisset.

IX.

Sindighed.

Der er en kardinalbyd, som ikke kan undværes i nogen sygepleie, og som jeg gjerne vilde si et par ord om. Det er: ro, fatning, sindighed. Ikke sløvhed eller følelseløshed, ikke kirkegaardens ro, men den ro, som gir en samlet kraft.

Hvis alle taber hodet i kritiske øieblikke, og der blæser en uroens aand gennem værelset som en stadig træf, hvorledes skal da et stakkels sygt væsen komme til indre ro?

Han trænger en haand, som kan bringe hans egen uro til hvile, og en stemme, hvis rolige klang formaar at stille oprøret i hans indre.

Da engang bølgerne bruset omkring baaden, saa disciplene streg af angst, da traadte Herren til med sit rolige, bydende ord, og det blev ganske stille.

Ganske stille i en sjæl kan det kun bli, naar Jesus træder til; kun under hans haand lægger alle bølger sig i hjertets inderste. Men vi skal lære af ham, og hvor hans fred bor i et menneskehjerte, der vil det ogsaa brede fred omkring sig og ikke taale nogen urolig optræden.

Men den som gjerne vil kunne være sindig i vanskelige tilfælde, han maa være øvet i selvbeherstelse; fatningen vil ikke komme flyvende til ham som Noohs due.

Selvbeherstelse skal allerede børnene opdrages til; den skalde vi selv stadig stræbe efter. Ikke bare i sygestuerne, men under alle livets forhold er et roligt, bestemt menneske,

som forstaar at beherske sin egen uro og lidensfabelighed, lig en klippe i et brusende hav, hvor de skibbrudne søger frelse.

Bad os forestille os en sygestue, hvor man løber hid og did, hvis en uventet begivenhed indtræffer. Alle taler i munden paa hverandre, om end hvistende; en foreslaar et, en anden noget andet; man græder og klager, og den syge blir bange.

Hvilken befrielse er det ikke da, naar der kommer en ind, som med rolig bestemtighed bringer orden tilveie og fjerner de omkringstaaende, saar klagerne til at høre op og rækker den syge, hvad han behøver. Med saa ord dæmper han ofte den syges sindsbevægelse og gir den følelse af sikkerhed, som i sig selv allerede er en uudsigelig velgjerning for en, under hvis fødder jorden synes at rokke.

Da jeg engang var meget syg og døden nær, var det den største beroligelse for mig, naar min far kom og satte sig ved min seng og tog begge mine hænder i sine. Han sa ikke et ord, men det forekom mig, som om jeg ikke mere behøvet at synke, og som om hans hjære, sterke hænder holdt fast paa mit liv, som allerede holdt paa at svinde hen. Og jeg kunde lukke de brændende øine og følte mig ganske tryk som et lidet barn, hvem dets far bærer i sine arme.

Det kan være grunden til, at syge ofte liker meget sterke mennester saa godt; det forekommer dem, som om noget af disses livskraft strømmer over paa dem selv. Men det maa være en rolig kraft, ikke en støiende og voldsom.

En rolig optræden maa være forenet med ligefremhed i ord og væsen. Al sindsbevægelse, alt kunstlet, alt som ikke er ganske sandt, er af det onde.

Man skalde neppe tro det, men der gives virkelig mennester, som med flid lægger for dagen voldsom sindsbevægelse.

Kanste mener de at vise en særskilt barm deltagelse dermed eller de frygter for at bli anset for følelseløse, hvis de ikke optraadte saa lidenskabelig. Og saa spiller de lidt komedie der, hvor man skulde tænke, at stillingen var altfor alvorlig til noget bedrag.

Naar man ser en kaste sig over en næsten bevidstløs eller meget svag mand og raabe til ham: „Skjender du mig endnu?“ og forstyrre ham med heftige hjærtegn, eller man ser folk plage døende for at saa dem til at sige noget, saa har man en følelse af, at man maa brede hænderne bestyrtende ud over de afmægtige.

Alt slikt forekommer mig som en grusomhed. Hvad livet ikke har sagt os, vil dødsøjeblikket ikke kunne aabenbare os.

Vel er det deligt netop i de sværeste stunder endnu en gang at saa høre et høert ord; men er det ikke i høi grad egenfjærligt at ville tiltvinge sig denne trøst, som kan koste den syge mere end vi aner?

Thi hvor svagt et menneske kan føle sig, det gjør ingen sig begreb om, som ikke selv har erfaret det. Og hvad den virkelige dødsstræthed er, det ved ingen af os, som endnu lever i den demnesibige verden.

Og saa at tænke, at saadanne bevægede scener ikke engang altid er ganske sande.

Det vil de færreste indrømme eller ta til sig. Men det kan dog være, at de vil tænke over det, hvis de blir gjort opmærksom derpaa. Da lærer de kanste at indse, at sindsbevægelsen ikke er noget beundringsværdigt, men tværtimod noget, som under alle omstændigheder maa undertrykkes. Og hvis de da anstrenger sig for at lægge haand paa sig og holde sig i tømme, saa vil det være til den største nytte og betsignelse baade for dem selv og for de syge.

X

Til sidst.

§ Skal vi tale om døden til dem, som saadidt vi ved, staar ved dødens port? Seg vil heller spørge: Tør vi gjøre det?

Et bestemt, almenghldigt svar kan ikke gives derpaa.

Frommel fortæller om en ung søster, som hurtig nærmet sig døden. Lægen havde paa spørgsmaal derom erklæret, at hun kun havde to dage til at leve; men hvis man sa det til hende, vilde hun straks dø. Alligevel besluttet hendes mor sig til at gjøre hende opmærksom paa foren, — der fulgte en kort indre kamp, saa kom der et lysstref over ansigtet, og istedenfor at dø samme aften, lebet hun endnu fjortor dage, dage fulde af opløstende timer.

Her var det moderen, som havde læst i sit barns sjæl, og moderfjærligheden indgav hende de rette ord.

Saaledes kommer det altid an paa, hvem der tør meddele en anden noget saa stort.

Denne store hemmelighed, denne alt omskiftende begivenhed skulde man kun røre ved paa den taktfuldste og mest fjærlighedsfulde maade.

Mange anser det under alle omstændigheder for sin pligt at trænge ind paa den syge med tale om døden, ofte paa en grusom og hjerteløs maade, fordi de tænker mindre paa

ham end paa sig selv. De vil ikke forsømme noget, ikke overla ansvaret for at den syge skulde være uforberedt. Seg synes, ansvaret blir meget større, hvis man hjerteløst forstyrrer en døendes ro, — thi ingen ved, hvad der foregaar i den sjæl, som vel aner hvad der forestaar den. Griber man ufaldet ind, kan det fremkaldte stræk og sindsbevægelse i en sjæl, som kanste i det stille kunde være modnet til at overgi sig til Gud.

Men hvis vi finder en sjæl, som glæder sig til at gaa hjem, da skal vi ikke forsøge at holde tanken paa døden borte.

Der var en ganske ung pige, som var saa lykkelig ved udsigten til snart at faa gaa ind til sin Herres glæde, at hun beklaget alle sine, som ikke endnu var kommet saa langt. Da en gammel dame hørte jeg, at hun lig et barn, som vil ud i ferien, med glad utaalmodighed spurgte: „Tror S. at det blir idag?“

En ung kone og mor, som maatte udholde store smerter, sa med hellig forbavselse: „Seg vidste jo slet ikke, at det var saa skjønt at dø“.

I saadanne tilfælde er det let for sygepleierne at tale om det nye liv; da blir der festtimer, som endog forklarer den mørke dal, som de selv maa bli tilbage i.

Men mange er sty og tilbageholdne. De har ikke lyst til at løfte paa det slør, som skjuler deres inderste helligdom; heller ikke har de lyst til at tale om, hvad de føler ved tanken paa det sidste øieblik.

Da skal vi la det være sagt til os: „Rør ikke derved“.

Men naar en syg tænker paa døden og bærer for den og udtaler, at han er bange og trænger til trøst, da skal vi be om at faa visdom til at finde de rette ord.

Maaste blir vi da betroet den engletjeneste at bære sjælen hen til ham, som vil ta sig hjertelig af den, for at

den ikke skal fortabes. Ord alene strækker ikke til; vi maa ogsaa folde hænderne og ikke bli træt af forbønnen. Vi maa heller ikke forsage: Han er mesteren, som hjælper.

Lungere næsten end tanken paa døden er for mange udsigten til et langt uheldbefuldt sygeleie. Det er let at forstaa. Man sætte sig kun ind i hvad det betyder: „Aldrig mere!“

Aldrig mere staa op, aldrig mere gaa eller arbejde, aldrig mere at faa være med paa at feire andres glade timer, aldrig mere bli frisk, — aldrig mere noget af dette. Det er næsten utænkeligt.

Intet under, at de fleste endnu i lang tid klamrer sig til haabet.

Der ligger et saadant stakkels menneskebarn og ser paa dig med længselsfulde, hungrende og angstfulde øine, som tydelig spørger dig: „Du haaber dog endnu?“ og som bønfuld dig: „Haab med mig!“ Hvad vil du svare derpaa, vil du la ham tænke: „Nei, der er ikke mere noget haab?“

Intet haab! Ganske uden haab kan ikke noget menneske leve, hvis han ikke tilslut skal forsvile; thi haabet hører ubetinget hans liv og væsen til.

Derfor er der ogsaa lovet os om haabet, at det aldrig skal ophøre. „Men nu blir de staaende disse tre, tro, haab, kjærlighed“.

„Jo, der er endnu haab“, sa en mand, da han var blit blind og vidste, at han aldrig mere skulde faa se paa denne jord. Og det var ikke bare haabet om den evige helbredelse, som foresvævet ham; han tænkte ogsaa paa, at han endnu havde en opgave, som han trods sin blindhed skulde udføre.

Saaledes har hvert menneske endnu en opgave, saalænge han lever, ogsaa naar han er syg og svag; selv om det kun er den opgave at gi andre anledning til at øve barmhjertighed. Men den største opgave for ham selv vil være den at lære taalmodighed; ja, mere endnu — at bære sin lidelse, saa den blir ham til velsignelse, og Gud kan bli æret ved ham.

Saa snart vi har indseet det og har grebet haabet om noget evigt, og det er blit levende i vort hjerte, saa kan vi være tilfreds med de jordiske forhold, som en arbejder der glæder sig til at være fri lørdag aften.

Men selv i det jordiske! Hvem vil med sikkerhed paasta, at der ikke er noget haab. Det gaar mange gange forunderligt til. Mangen syg, hvem lægen har erklæret, at der ingen mulighed er for at han kan bli bedre, er alligevel staaet op og har faaet ny kraft til at leve.

Derfor bør man la haabets svage flamme rolig friste sin stille tilbørelse. Hvis man pludselig slukker den ud, hvem ved da, om man ikke ogsaa tilintetgjør den sidste livskraft i det totale mørke, som da hersker i sjælen.

Maaske var det endnu ikke den rette tid. Maaske vilde den lille flamme være slukket af sig selv, hvis et andet bedre lys, en evig haabets stjerne var gaaet op for den syge — endnu fjern og dog løfterig.

Det er ogsaa vanskeligt at tale om at opgi alt haab og at formane en syg til fuldstændig forsigelse, naar man selv staar sterkt og frisk ved siden af ham. Sammenligninger ligger da saa nær, og uvilkaarlig kan den tante røre sig: „Sa, du har let for at snakke!“

Det er, som om man sad ved et rigt dækket bord og sa til en fattig, som længelsfuldt saa hen paa det: „Du faar nu desværre sulte“. Man kan jo rigtignok ikke med-

dele sult; men at bortta alt haab, det forekommer dog en selv ubarmhjertig.

Det kan dog være, at i sin tid de lænker falder af, som holdt viljen bundet, saa den ikke kunde overgi sig. Naar lidelsens vinterstorme, naar frost og regn har gjort sit verk, da vil kanske hengivelsens underfulde blomst udfolde sig.

Thi dette kommer det vistnok tilslut an paa; men det lar sig ikke fremtvinge, heller ikke med ord.

Det er overhovedet saa sin sag med de mange ord. Seg ved vel, at det ikke længer er tidsmæssigt at gjøre indvending mod kvindernes megen tale og at vise hen til, at de vantro skal bli bundet ved kvindernes vanddel uden ord. Det er ogsaa for mange ulige meget lettere at virke ved sin tale end ved sin vanddel. Men — men! Jo lettere ordene flyder over læberne, desto nærmere ligger den mistanke, at de ikke kommer fra det dybe, og da gjør de heller ikke noget dybt indtryk.

Ofte kan man heller ikke vide, om de ikke vil stude mere end nytte, og forbitre og forhærde, og især da det syge find, som maa behandles saa forsigtig.

En stille vanddel derimod, den kan aldrig faare. Det venlige, taalmodige, uegennyttige væsen, det har ofte gjort undere.

Lad kun det evige lys straae ind i dig og gennemlyse dig, da vil det ogsaa lyse ud af dig; og de som ser det, vil maaske spørge, hvorfra det varme skin kommer. Og alle som længes efter faderhuset, vil forstaa, at evigheden straaer ud af disse klare vinduer.

Da er der heller ikke noget „forsent“ eller „fortidlig“. Guds lys skinner altid i rette tid.

Vi har alle vænnet os til at tænke paa den store fare, som ligger i „forsent“; og den er ogsaa i sandhed meget stor og skjæbnevanger. Men „fortidlig“ skjuler en ligesaa stor tragedie i sig.

Fortidlig født betyder at være udfikket til at leve; at blomstre for tidlig betyder at bli ødelagt ved foraarstfrosten. Alt hvad der til sin udvikling og fuldendelse trænger at være skjult i mørke, gaar til grunde, hvis det trækkes for tidlig frem i lyset.

Hvor vilde vi ikke skjælde den ud for en daare, som gif ud for at høste og vilde skjære kornet, før det var modent. Gjør vi ikke ofte netop sli?

Vi maa lære ikke at gribe ind før tiden, men vente taalmodig; men vi maa ogsaa være beredt og villig til at hjælpe, saasnart tiden er kommet dertil.

Umerkkelig er nu den stygge tomme svævende, som det er sygepleiernes første og alvorlige opgave at holde borte fra de syge; thi de skal og vil jo dog føre tilbage til livet.

Her falder der mig ind en liden historie af Maclaren. En fattig entes eneste søn vilde studere theologi; alt sit haab havde hun sat til ham.

Før han drog til universitetet, havde han fortalt hende om de græske mødre, som formante sine sønner til kun at vende tilbage fra slagene som feierherre eller baaret paa skjoldet.

Da han nu efter en glimrende eksamen, men dødsfyg, blev bragt tilbage til hende, hviffet han til hende: „Gud ske lob, jeg kommer hjem som feierherre, mor, men paa skjoldet, til døden“.

„Nei, til livet“, sa hun.

Sa, velsignet enhver, som kan si det, og velsignet de som staar hos dem.

Hvorledes man skal opføre sig i en stor konges nærværelse, det vil vel ingen spørge om, som er overbædet af øieblikket. De fleste vil instinktmæssig bøje sig stille og ærbødig, naar han træder ind. Kun børn vil maasse i sin uforstand være højrøstede og ustyrlige.

Saaledes mener jeg, vil det ogsaa være, naar den evige konges bud træder ind i værelset med stille skridt, bøier sig over sengen og sagte løfter det forhæng, som skjuler for os de kongelige værelfers herlighed, og den glans som gaar ud fra hans ansigt.

Vel os, hvis vi da tør gaa med til tærskelen og følge ham som forlader os, med trøstefulde og feiersvisse ord.

Hvem vilde vove at forstyrre ham med klager og jammer, hvem vilde holde ham tilbage med magt og endnu i den sidste time uro ham ved at minde ham om det jorbiste?

Saadanne øieblikke er altfor hellige til, at man skulde kunne tale meget derom. Den største hemmelighed aabenbare sig da for den bortsvævende sjæl, det aller største paa jorden; thi det er livets hemmelighed.

Hvem har ikke med angst og smerte søgt efter en løsning paa dødens rystende gaade? Hvem har ikke været bange for det helt ubekjendte og ufattelige?

Vi gruer for enhver skilsmisse. End si da sjælens skilsmisse fra legemet! Det er kun altfor forstaaeligt, at legeme og sjæl ghyer derfor.

Og ingen kan si os det mindste om, hvorledes det vil gaa til.

Men ser man et menneske gaa bort i fred, saa er det med engang forbi med angsten, og man kan bli tilmode, som om man for et kort øieblik allerede havde sat foden over tærskelen og mærket et pust fra evigheden.

Det er ogsaa en trøst at tro, hvad ogsaa læger har bekræftet for mig, at selv der, hvor ingen bevidsthed mere kan paavises, vil det dog endnu føles beroligende at være omgivet af kjærlighed.

Sad os derfor elske og vise kjærlighed, saalænge der endnu er tid, saalænge vi ved, at den endnu kan forstaaes.

Naar det er for sent, vil enhver, om aldrig saa liden kjærlighedstjeneste, som vi har undladt, smerte os som brændende ild; ethvert ubenligt ord vil forfølge os; og vi vil plages af en usluffelig tørst efter endnu en gang at kunne udøse kjærlighed over den, som nu ikke mere trænger vor stakkels jordiske kjærlighedsdraabe. Thi han er nu i selve kjærlighedshavet.

Saa vil vi, for ikke at forsumme noget, øve kjærlighed, hvor vi har anledning dertil, og saa meget vi paa nogen maade kan.

Ikke bare mod dem, som er mest syge, overhovedet ikke bare mod syge, men ogsaa mod de friske, mod alle som vi kommer i berøring med; thi vi er alle vandringsmænd i et fremmed land, stakkels landflygtige, som er henvist til hverandre; og vi ved ikke, naar kalbet om at komme hjem vil udgaa til os.

Nu er vistnok ikke ethvert dødsfald en hjemgang. I det mindste ved vi det ikke. Men vi tør ikke dømme eller for-dømme.

Vi kan ikke se ned i det dyb, i hvilket maaste Guds aand endnu svæber over vandene.

Bede til ham har vi lov til, og vi tør tro, at han som

er død for dem, omfatter sjælene med uendelig kjærlighed og hører og forstaar ethvert suk, og at han mere end det barmhjertigste menneske paa jorden gjerne vil frelse dem.

Men med dem som har vandret i fred og overbundet i tro, vil det være for os, som om en straale fra lysets verden var faldt ogsaa paa os. Naar vi ser ind i et ansigt, som døden ikke har kastet skygge, men glans over, løstes vil selv op i høiden. Den dybe majestætiske fred som forklarer trekkene, lar os ane hvilken herlighed det maa være, som de forløste stuer. Afglansen fylder os allerede her, hvor der er saa megen smerte, med vissheden om uudsigelig lykke.

Naar man er kommen til enden af en vei, ser man sig vel endnu engang tilbage. Hvad har man oplevet, hvad har man erfaret og lært?

Vi har ladet alle slags billeder fra sygeværkset drage forbi os.

Har det gjort os modløse, eller har det vaft i os lyst til overalt at gjøre det lysere og varmere, i mørke timer og paa kolde dage? Har det styrket os i den beslutning omhyggelig at rydde ogsaa de mindste torne væk fra de syges vei og ikke spare nogen møie for at pynte den med lidt blomster?

I et engelsk digt heder det: Der gives mennesker, som hører melodier fra evighedsfangene tone i sit indre. Hvor de end er, i den stille stue, paa det støiende torv, altid bærer de denne musik i sit hjerte. Alt hvad de har at gjøre, udretter de med saa meget større trostid, saa meget bedre og ivrigere, fordi deres inderste sjæl er opfyldt af hellige toner.

Saadanne mennesker skulde sygepleierne helst være. Gud gibe, at vi maa høre til dem! Da vil de syge merke det. Selv under deres smerter vil de høre lyd af evige harmonier, og sammen vil vi vente paa den tidløse evighed, hvor det gamle, al lidelse og al synd, er forganget, og vi skal gaa ind til et liv, om hvis toner, opgaver og herlighed vi her paa jorden ikke kan gjøre os noget begreb.

